

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Кафедра іноземної філології і перекладу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан гуманітарно-педагогічного
факультету
д. філол. н., професор В.Д. Шинкарук
« 20 » 05 2016 р.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДИСЦИПЛІНИ

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПЕРЕКЛАД

ОС «Бакалавр»
Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність: 035 «Філологія»

Київ - 2016 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Кафедра іноземної філології і перекладу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан гуманітарно-педагогічного
факультету
д. філол. н., професор В.Д. Шинкарук
« 20 » 25 2016 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО
на засіданні кафедри
іноземної філології і перекладу
протокол № 12 від «11» травня 2016 р.
Завідувач кафедри

_____ С. М. Амеліна

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **«НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПЕРЕКЛАД»**

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність: 035 «Філологія»

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: к. філол. н., доц. Мінаков В.В.

Київ - 2016р.

1. Опис навчальної дисципліни

Науково-технічний переклад

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітньо-кваліфікаційний рівень	Бакалавр	
Напрямок підготовки	6.020303 «Філологія»	
Спеціальність		
Спеціалізація		
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	90	
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість змістових модулів	3	
Курсовий проект (робота)	не передбачено	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форми навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	4-й	
Семестр	8-й	
Лекційні заняття	13 год.	
Практичні, семінарські заняття	28 год.	
Лабораторні заняття	не передбачено	
Самостійна робота	49 год.	
Індивідуальні завдання	не передбачено	
Тижневих годин для денної форми навчання	3 год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – закласти студентам теоретичні основи перекладу текстів з науково-технічної тематики та сформувати навички виконання їх адекватного перекладу.

Завдання:

- ознайомити студентів з жанрово-стилістичними особливостями текстів науково-технічної тематики, встановити їх мовні маркери;
- встановити лексичну, морфологічну, синтаксичну своєрідність німецькомовної науково-технічної літератури;
- навчити подоланню перекладацьких труднощів, пов'язаних з лінгвальними факторами;
- проаналізувати труднощі передачі прагматичної специфіки оригіналу при перекладі;

- виробити у студентів уміння виявляти структурні і тематичні матричні складові тексту науково-технічної тематики, що підлягають відтворенню при перекладі;
- коментувати доречність перекладацьких трансформацій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати :

- особливості дискурсу науково-технічного спілкування і в німецькій та українській мовах;
- основні принципи передачі в перекладі лексико-граматичних та жанрово-стилістичних особливостей матеріалів науково-технічної сфери;
- базові поняття та категорії лінгвістики тексту;
- рівні нагромадження та актуалізації інформації в тексті;
- прагматичні одиниці тексту як надфразової комунікативної одиниці;
- перекладацькі трансформації, що застосовуються при перекладі
- текстів науково-технічної тематики.

вміти :

- використовувати у перекладі засвоєні прийоми, способи трансформацій;
- передавати в перекладі стиль оригіналу, зробити лінгвістичний та перекладацький аналіз тексту;
- застосувати доречні семантичні трансформації при перекладі
- для збереження змісту тексту оригіналу.

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

- повного терміну денної (заочної) форми навчання.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	Денна форма							Заочна форма						
	Тижні	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
			л	п	лаб.	інд.	С.р.		л	п	лаб.	інд.	С.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Особливості перекладу науково-технічної літератури														
Тема 1. Дискурс науково-технічного спілкування, його класифікація та особливості		9	2	4			3							
Тема 2. Лінгвальні		9	2	2			5							

маркери науково-технічного дискурсу. (лексичні, граматичні, стилістичний)													
Тема 3. Безеквівалентні лексичні одиниці. Терміни та термінологами		9	1	2			6						
Тема 4. Словотвірні та семантичні неологізми		9	1	2			6						
Разом за змістовим модулем 1		36	6	10			20						
Змістовий модуль 2. Основні проблеми перекладу текстів науково-технічної тематики													
Тема 1. Лексичні, граматичні та жанрово-стилістичні проблеми перекладу текстів науково-технічної тематики		9	2	4			3						
Тема 2. Граматична характеристика текстів науково-технічної тематики		8	1	2			5						
Тема 3. Безеквівалентні структури в науково-технічній літературі та проблеми їх перекладу		9	1	2			6						
Тема 4. Стилістичний аспект перекладу текстів науково-		9	1	2			6						

технічної тематики													
Разом за змістовим модулем 2		35	5	10			20						
Змістовий модуль 3. Соціо-функціональна характеристика науково-технічної літератури													
Тема 1. Відображення розвитку новітніх технологій		7	1	4			4						
Тема 2. Мовне відбиття науково-технічного прогресу в текстах науково-технічної тематики		8	1	4			5						
Разом за змістовим модулем 3		19	2	8			9						
Усього годин:		90	13	28			49						

4. Теми семінарських занять: планом не передбачено

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Дискурс науково-технічного спілкування, його класифікація та особливості.	4
2	Лінгвальні маркери науково-технічного дискурсу. Лексичні маркери. Граматичні структури. Стилiстичний аспект	2
3	Безеквівалентні лексичні одиниці. Терміни та термінологами	2
4	Словотвірні та семантичні неологізми	2
5	Лексичні, граматичні та жанрово-стилiстичні проблеми	4

	перекладу текстів науково-технічної тематики	
6	Граматична характеристика текстів науково-технічної тематики	2
7	Безеквівалентні структури в науково-технічній літературі та проблеми їх перекладу	2
8	Стилістичний аспект перекладу текстів науково-технічної тематики	2
9	Відображення розвитку новітніх технологій	4
10	Мовне відбиття науково-технічного прогресу в текстах науково-технічної тематики	4

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Дискурс науково-технічного спілкування, його класифікація та особливості.	3
2	Лінгвальні маркери науково-технічного дискурсу. Лексичні маркери. Граматичні структури. Стилістичний аспект.	5
3	Безеквівалентні лексичні одиниці. Терміни та термінологіями.	6
4	Словотвірні та семантичні неологізми	6
5	Лексичні, граматичні та жанрово-стилістичні проблеми перекладу текстів науково-технічної тематики	3
6	Граматична характеристика текстів науково-технічної тематики.	5
7	Безеквівалентні структури в науково-технічній літературі та проблеми їх перекладу	6
8	Стилістичний аспект перекладу текстів науково-технічної тематики	6
9	Відображення розвитку новітніх технологій	4
10	Мовне відбиття науково-технічного прогресу в текстах науково-технічної тематики	5

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення засвоєння знань студентами

Übersetzen Sie ins Ukrainische:

Als einer der typischen Fixsterne ist unsere Sonne anzusehen. Die Sonne gibt in jeder Sekunde durch Strahlung eine Energie. Die ziemlich verwickelte Frage nach den Quellen einer solch ungeheuren Energie beschäftigt die Astronomie,

seitdem die Anwendung astrophysikalischer Forschungsmethoden die Größe dieser Energie bekannt werden liest.

Der modernen Atomphysik ist es gelungen, Kernreaktionen zu finden, die in der Lage sind, durch die dabei freiwerdende Energie die Ausstrahlung der Fixsterne auf genügend lange Zeiträume zu decken.

Übersetzen Sie ins Ukrainische:

Als Atomsprengstoffe sind alle Substanzen zu bezeichnen, in welchen eine Kettenreaktion explosionsartig vor sich gehen kann. Sie haben nichts mit herkömmlichen Sprengstoffen zu tun, da die von ihnen entwickelte gewaltige Energie aus dem Kern der Atome stammt und durchschnittlich je Gewichtseinheit des Sprengstoffes einige Millionen mal größer ist als die aus den äußersten Bezirken der Atome stammende Energie der herkömmlichen Sprengstoffe.

Vorläufig sind drei Atomsprengstoffe bekannt: das im natürlichen Uran in geringen Mengen enthaltene Uran-Isotop der Massenzahl 235, das aus Uran künstlich herstellbare Plutonium-Isotop der Massenzahl 239 und schließlich noch das aus Thorium künstlich herstellbare Uran-Isotop 233.

Übersetzen Sie ins Deutsche:

з водяним охолодженням
з повітряним охолодженням
з дистанційним управлінням
з ручним управлінням
з протилежною полярністю
коефіцієнт заломлення

Übersetzen Sie ins

Ukrainische:

Brechungsindex
Ähnlichkeit
Abschuß
Schütze
Unter diesen Umständen
Durchschnitt

8. Методи навчання. Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний (лекція, бесіда). Навчання здійснюється з використанням комунікативно зорієнтованої методики та інтегративного підходу, в рамках якого розвиваються всі види мовної та мовленнєвої компетенції студентів.

9. Форми контролю. Усне опитування, тестовий контроль.

Навчальні досягнення студентів контролюються та оцінюються як під час поточної роботи над навчальним матеріалом, так і в кінці кожного модуля та семестру. Для контролю засвоєння навчального матеріалу у рамках аудиторної роботи проводиться усне опитування, перевіряється виконання домашнього завдання студентами, проводяться поточне тестування у вигляді перекладів, диктантів та словникових диктантів. Наприкінці кожного модуля проводяться модульні контрольні роботи.

10. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається згідно з положенням «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 20.02.2015 р. протокол № 6 з табл. 1.

Оцінка національна	Оцінка ЄКТС	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студента, бали
Відмінно	A	ВІДМІННО - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
Добре	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82 – 89
	C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74 – 81
Задовільно	D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64 – 73
	E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 – 63
Незадовільно	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	35 – 39
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	01 – 34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни **R дис** (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації **R ат** (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи **R нр** (до 70 балів): **R дис = R нр + R ат**.

11. Методичне забезпечення

1. Робоча навчальна програма дисципліни.
2. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для обов'язкових контрольних робіт.
3. Тестові завдання для підсумкового контролю знань студентів.

12. Рекомендована література

- основна:

1. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 232 с.

2. Білоус О. М. Теорія перекладу: Курс лекцій: Навчальний посібник / О. М. Білоус. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2002. – 116 с.
  3. Гильченко Н. Л. Практикум по переводу научных и публицистических текстов / Н. Л. Гильченко. – СПб. : КАРО, 2008. – 352 с.
  4. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
  5. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу / Т. Р. Кияк. Вінниця : Нова Книга, 2010. – 110 с.
  6. Стрелковский Г. М., Латышев Л. К. Научно-технический перевод / Г. М. Стрелковский, Л. К. Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 173 с.
  7. Adamzik K. Textlinguistik. Eine einführende Darstellung. – Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2004.
  8. Brandes M.P. Übungen zur deutschen Stilistik. – М.: Высшая школа, 1990.
  9. Stolze R. Übersetzungstheorien. Eine Einführung. – Günter Narr Verlag, Tübingen, 2005.
  10. Albrecht J. Übersetzung und Linguistik. – Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2005.
  11. Kautz U. Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens. – München: Iudicium, 2002.
  12. Sowinski B. Stilistik. – Stuttgart-Weimar: Metzler, 1999.
  13. Sandig B. Textstilistik des Deutschen. – Berlin-New York: de Gruyter, 2006.
  14. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. – М.: Высшая школа, 1975.
- **допоміжна:**
1. Подолкова С. В. Реалізація комунікативності у текстах технічної реклами і анотації науково-експериментальних статей // С. В. Подолкова. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 536 – Харків : Константа, 2001. – С. 145-152.
  2. Хоменко Л.О., Штрюбель Г. Німецько-англо-російський словник з економіки. – Вінниця : Нова книга, 2005.
  3. Neubert A. Translation und Texttheorie. – Tübingen: Gunter Narr, 1983.
  4. Nord Ch. Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse. – Heidelberg: Groos, 1995.
  5. Reiss K. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft. – Wien: WUV Universitätsverlag, 2000. – 132 S.
  6. Rothkegel, A., Sandig, B. Text – Textsorten – Semantik. – Hamburg: 1984. 7. Weinrich, H. Textgrammatik der deutschen Sprache. Mannheim, Leipzig, Zürich, Wien: Dudenverlag, 1993. – 1111 S.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://filolog.pl.ua/mater-ali-dlya-student-v/stor-ya-n-metsko-movi-lekts.html>
2. www.libreriauniversitaria.it/deutsche-sprach
3. www.linse.uni-due.de/.../sprachgeschichte/
4. www.wissen.de/.../grundzuege-der-entwicl

Конспект лекцій

Лекція 1. ДИСКУРС НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ, ЙОГО КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

План

- 1.1. Особливості науково-технічного дискурсу та його різновиди
- 1.2. Науково-технічна стаття та її особливості
  - 1.2.1. Когнітивний аспект наукового дискурсу
  - 1.2.2. Вербальні та невербальні засоби аргументації

1.1. Особливості науково-технічного дискурсу та його різновиди

Одним з найважливіших та невід'ємних компонентів наукового спілкування є наукові статті. Крім того, вони слугують засобом комунікації автора з читачем а також з науковими опонентами, тобто іншими вченими які працюють з тим самим матеріалом. Зокрема, кожна наукова стаття містить посилання на інші друковані роботи і сама стає джерелом для посилань. Особливістю такого спілкування є розтягнутість у часі, оскільки його початок і кінець неможливо зафіксувати. Отже можна сказати, що має місце нерегламентований полілог.

1.2. Науково-технічна стаття та її особливості

Один з різновидів наукової статті, науково-технічна стаття, має досить сталу структуру, що залежить від інформаційної схеми такої статті відповідно до моделі наукової діяльності.

Якщо відправним пунктом досліджень є експеримент, то інформаційна схема статті виглядає таким чином: Опис експериментів – Опис результатів – Порівняння з еталоном або між собою – Висновки та гіпотези .

Якщо поштовхом до досліджень слугує теоретичне припущення чи гіпотеза, то стаття має таку схему: Опис задачі та області використання – Опис схеми чи математичної моделі – Порівняння теоретичних і експериментальних даних – Висновки.

Як відомо, наукова стаття – це один з жанрів науково-інформативного підстилю наукового стилю літературної мови, що є форматом наукового дискурсу, якщо розглядати останній як когнітивне утворення.

Науково-технічній статті притаманні всі особливості наукового стилю, а саме: насиченість термінами та фактичною інформацією, логічна послідовність викладу, попереднє обдумування висловлювань, монологічний характер, об'єктивність та абстрактність викладу, ретельний підбір мовних засобів, упорядкована система зв'язку між складовими частинами висловлювання, точність, доказовість та ясність, аргументація та переконливість тверджень а також високий ступінь інтертекстуальності, тому що опора на прецедентні тексти та їх концепти належить до системотворюючих ознак. У наукових статтях ця риса наукового дискурсу втілена у численних посиланнях на роботи класиків науки, відомі цитати, назви монографій і статей.

З точки зору соціолінгвістики науковий дискурс розглядається як різновид інституціонального дискурсу. До його конститутивних ознак належать цілі та стратегії. Найбільш поширеними стратегіями науково-технічних статей є експертиза та практичне впровадження теоретичних досліджень. Оскільки на момент написання наукової статті проблемна ситуація і предмет вивчення вже визначені, то для жанру наукової статті найбільш актуальними є такі цілі:

- формулювання гіпотези і мети дослідження;
- обґрунтування вибору методів і матеріалів дослідження;
- створення теоретичної моделі предмета вивчення;
- інформування наукової спільноти про результати спостережень і експериментів;
- обговорення результатів дослідження;
- експертна оцінка отриманих результатів.

Роль дискурсивних формул характерних для спілкування у відповідному соціальному інституті виконують мовні кліше для опису функцій та графіків, формулювання теорем, тощо. У наукових статтях зазвичай реалізується комунікація двох видів:

- інформативна, головною метою якої є передача інформації;
- аргументативна, метою якої є переконання адресанта.

Отже, за спрямованістю комунікативних дій відповідно двох видів комунікації дискурс науково-технічних статей є нарративним і аргументативним.

1.2.2. Когнітивний аспект наукового дискурсу

Когнітивний аспект наукового дискурсу виступає у таких формах, як: аргументація, пояснення, класифікація, та ідентифікація. Зокрема аргументація проявляється у вигляді аргументативних міркувань, а саме: доведення,

спростування та підтвердження. Крім того, когнітивний компонент аргументативного дискурсу поділяють на формальний (теоретичний) і емпіричний. Зазвичай, в науково-технічних статтях має місце як емпірична, так і теоретична аргументація.

До засобів емпіричної аргументації належать:

- пряме підтвердження, тобто безпосереднє спостереження;
- індукція. Зазвичай емпірична аргументація має форму індуктивного умовивода;
- емпіричне спростування;
- наведення прикладу;
- ілюстрація.

Виділяють такі засоби теоретичної аргументації:

- дедуктивне обґрунтування, де положення, що потрібно обґрунтувати, логічно виводиться з вже обґрунтованих положень;
- системна аргументація – обґрунтування твердження шляхом включення його в обґрунтовану систему тверджень або теорію;
- аналіз тверджень з позицій можливості його емпіричної перевірки;
- методологічна аргументація – це обґрунтування шляхом посилання на надійний метод, за допомогою якого отримано твердження, що обґрунтовується.

1.2.2. Вербальні та невербальні засоби аргументації

Науково-технічні статті містять вербальні та невербальні засоби аргументації. Знакова невербальна аргументація, яка в той самий час належить до аргументації ілюстрації, широко представлена в наукових статтях цього типу. Таблиці, графіки, діаграми слугують наочності викладу інформації. Їх переконливість завжди базується на порівнянні. Наприклад, графіки наочно демонструють різницю між розрахунковими та експериментальними даними.

Таблиці – зручний інструмент систематизації, де порівнюються групи даних. Діаграми використовують, щоб показати динаміку змін фізичних величин.

Вербальні засоби аргументації у науково-технічних статтях створюють ієрархію.

На лексичному рівні – це такі номінативні засоби, як: номінативно – перформативні дієслова, модальні дієслова, модальні слова зі значенням припущення, слова та вирази зі значенням впевненості, заперечні частки, прийменники, допоміжні дієслова, емфаза, дієслова ментальної дії або стану, дієслова, що виражають потребу, примус, бажання, іменники з семантикою узагальнюючого характеру, прикметники з семантикою узагальнення, слова з семантикою кількісної оцінки, заперечні та неозначені займенники та інші.

Виділимо також лексичні засоби, що слугують для з'єднання блоків: структиви, що означають послідовність аргументації, а саме: логічні конектори, нумеративні конектори, класифікуючі конектори, протиставні сполучники.

До синтаксичних засобів належать: підрядні речення умови, загальні питання, здебільшого у непрямій мові (у тому числі риторичні питання), мовленнєві кліше, що виражають думку мовця.

Лекція 2. ЛІНГВАЛЬНІ МАРКЕРИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ДИСКУРСУ (ЛЕКСИЧНИЙ, ГРАМАТИЧНИЙ, СТИЛІСТИЧНИЙ)

План

- 2.1. Граматичні маркери науково-технічного дискурсу
- 2.2. Особливості перекладу німецьких синтаксичних конструкцій
  - 2.2.1. Особливості перекладу складнопідрядних речень
  - 2.2.2. Особливості перекладу дієприкметникових конструкцій

2.1. Граматичні маркери науково-технічного дискурсу

Специфічною рисою німецького науково-технічного тексту є значна кількість великих за обсягом складних речень з багатьма вставними підрядними реченнями всередині головного. При перекладі таких речень існує загроза втрати змістової ланки, оскільки поєднані за змістом слова розташовані дистантно одне від одного. Тому необхідно засвоїти викладену у роботі особливу методику перекладу цих речень, яка полягає у тому, що вставні елементи спочатку на деякий час вилучаються із речення з метою кращого розуміння його структури, а потім відновлюються у перекладі.

У більшості випадків цього дослідження (78,6%) під час перекладу необхідною є радикальна перебудова речення: підмет стає прямим додатком або прийменниковою групою тощо, складнопідрядне речення може перетворитися на просте і навпаки. Вміння перекладати складні за будовою речення потребує спеціальної підготовки і практичного досвіду. Слід зазначити, що для формування правильних навичок перекладу необхідно засвоїти принципову послідовність всіх основних дій, пов'язаних з перекладом німецького речення.

У статтях енциклопедичних словників, технічних довідниках, каталогах, описах поставок, технічних інструкціях нерідко відсутній присудок або підмет, що вилучаються з метою мовної компресії, якщо вони зрозумілі з контексту, збігаючись, наприклад, з іменником заголовком статті в енциклопедії чи довіднику, чи з іменником попереднього речення. Під час перекладу вилучений підмет у 72% випадків відновлюється з контексту і вживається у тексті перекладу або ж замінюється особовим займенником.

Технічна книга, монографія, стаття з технічного журналу, технічний опис, патенти, технічний довідник, каталог та інші праці, присвячені

викладенню проблемних питань (наприклад, монографії, наукові статті), відрізняються наявністю поширених і складних, іноді досить розгорнутих речень.

2.2. Особливості перекладу німецьких синтаксичних конструкцій

Нерідко під час перекладу слід перебудувувати речення, перегруповувати його члени, розбивати його на два і більше самостійних речень. Розбивка речень одна з найтипівіших практичних необхідностей, на які наштовхується перекладач науково-технічної літератури.

Для перекладу, з точки зору граматики, оригінальної науково-технічної літератури необхідно вміти розпізнавати граматичні форми і конструкції, з'ясовувати правильне значення багатозначних граматичних форм і службових слів, знаходити відповідники у цільовій мові, а також знати прийоми перекладу форм і конструкцій, пов'язані з перебудовою речень, вміти зберігати логічну послідовність дій під час перекладу та перекладати складні за будовою речення із вставними підрядними реченнями.

Під час перекладу не слід спиратися виключно на повнозначні слова (іменники, прикметники, дієслова, прислівники), як правило, достатньо довгі і помітні, адже це нерідко призводить до спотворення смислу, оскільки ігноруються такі службові слова як артиклі, прийменники, займенники (дуже короткі непомітні у порівнянні з повнозначними словами).

Під час перекладу німецької науково-технічної літератури з її громіздкими синтаксичними конструкціями може виникнути так зване "нерозпізнавання" певного граматичного явища у тексті. Це стосується, передусім, таких конструкцій, як група іменника з поширеним означенням, коли важко впізнати стик" артикля з пояснювальними словами, який і є основною ознакою поширеного означення. Тому спочатку слід встановити усі логічні та синтаксичні зв'язки у реченні, і тільки після цього починати переклад.

Недотримання правильної послідовності під час перекладу може призвести до порушення стилістичних норм української мови. Щоб цього уникнути, слід керуватися вище проілюстрованими правилами: під час перекладу речень з інфінітивними зворотами інфінітив, що стоїть в кінці звороту, в українському реченні ставиться на перше місце; при перекладі речень, які починаються не з підмета, присудок ставиться після підмета (а у німецькому він стоїть перед ним).

Часто труднощі під час перекладу виникають через порушення граматичної норми німецької мови: дієсловоприсудок стоїть не в кінці підрядного речення; означальне підрядне речення не одразу після означального слова; порушена рамкова" конструкція (відокремлюваний префікс стоїть не в кінці речення, а після дієслова, незмінювана дієслівна форма займає не останнє місце в реченні тощо). Під час перекладу необхідно правильно зорієнтуватися у будові речення і перекладати так, ніби цих відхилень у тексті оригіналу не існує.

Характер науково-технічної літератури диктує вживання певних граматичних форм. Так, в описах механізмів, процесів, явищ, в центрі уваги часто стоїть не сила дії, а об'єкт дії. Звідси більша поширеність пасивних і безособових конструкцій. Тому при перекладі важливо не тільки адекватно передати зміст повідомлення, а й дотримуватися діючих стандартів мови науки.

2.2.1. Особливості перекладу складнопідрядних речень

Точний переклад сполучника *ohne dass*”, що вводить заперечне підрядне речення способу дії, без того, щоб”. В українській мові цей сполучник використовуються вкрай рідко в тільки у побутовій мові. Тому перекладсти німецьке речення за допомогою без того, щоб” можна лише формально. Тому у роботі запропоновані два найвдаліші граматичні прийоми: а) використання підрядного сполучника причому”; б) заміна підрядного речення на групу другорядних членів.

Дуже часто головною причиною вживання форми *Passiv* у мовах із чітким порядком слів, якою також є німецька мова, є стилістична необхідність поставити той чи інший член речення на перше місце, тому його й використовують як підмет пасивної конструкції. Під час перекладу у 75,2% випадків доцільно, зберігаючи порядок слів оригіналу, замінити пасивну конструкцію активною.

У німецькій науково-технічній літературі нерідко зустрічаються форми 1-ої особи множини *wir sehen, wir werden reduzieren*” тощо. В українській науково-технічній літературі останнім часом особливо спостерігається тенденція до витіснення цієї форми і заміни її на речення з вилученням дійової особи.

Під час вибору стилістично правильного варіанта перекладу з можливих граматичних синонімів слід враховувати, що одні граматичні форми більш притаманні літературній мові, інші усному мовленню, треті нейтральні. Розбіжності між усним та писемним мовленням існують у будь-якій мові. Однак слід мати на увазі, що форми, що вживаються в одній мові тільки в усному мовленні, в іншій можуть так само вживатися і в усному, і в писемному.

Під час перекладу нерідко доводиться повторювати окремі слова з метою уникнення можливості неправильного тлумачення речення перекладу. Цей прийом застосовується у тих випадках, якщо після іменника у німецькому реченні йдуть одне за одним два поширених означення, останнє з яких означальне підрядне речення.

Часто до перекладу необхідно ввести додаткові пояснювальні слова для того, що зробити його зрозумілішим для реципієнта і привести у відповідність з нормами української літературної мови. Слід зауважити, що такі додавання можуть виконуватися виключно перекладачем з високим рівнем технічної і перекладацької підготовки або редактором.

У науково-технічній літературі зустрічаються речення, в яких на першому місці стоїть іменник у давальному відмінку без прийменника. Форма давального відмінку іменника, особливо жіночого роду, на першому місці у

реченні ускладнює переклад з точки зору розпізнавання. Тому цю форму давального відмінку не слід помилково вважати називним, оскільки іменник без прийменника на першому місці у більшості випадків стоїть у називному відмінку і, як наслідок, виступає у ролі підмета у реченні. Незнання цього прийому часто призводить до викривлення смислу.

До одного німецького іменника можуть відноситися одночасно два або більше поширених означення. У цьому випадку слід застосовувати такий прийом перекладу, а саме, спочатку перекласти перше означення з пояснювальними словами, а потім друге і пояснювальні слова, що до нього відносяться. Помилковим буде розміщення одразу після головного слова групи не першого означення, а одразу другого, внаслідок чого перше означення автоматично входить до складу пояснювальних слів.

Досить складними для розпізнавання у тексті є випадки, якщо іменник з поширеним означенням не має ані артикля, ані прийменника, внаслідок чого відсутньою виявляється головна ознака, за якою можна з'ясувати межі цього поширеного означення. Важливо пам'ятати, що спочатку перекладається саме поширене означення, а лише після нього усі пояснювальні слова.

Фізичні величини, що позначають температуру, тиск, час, швидкість, висоту, ширину тощо у німецькій мові у множині перекладаються українськими відповідниками в однині.

Якщо у німецькому реченні обидва іменники замінені займенниками, то згаданий першим замінюється вказівним займенником *jener (-e, -es)*”, який перекладається числівником *перший*”, а згаданий останнім *dieser (-e, -es)*”, що перекладається прикметником *останній*”.

За умови повного збереження смислу повідомлення під час перекладу німецьких речень із займенниками, що замінюють іменники, під час перекладу українською мовою ці вказівні займенники вилучаються із речення перекладу, якщо це порушує адекватності тексту перекладу.

2.2.2. Особливості перекладу дієприкметникових конструкцій

Дієприкметникові звороти з *Partizip I* та *Partizip II* найчастіше починаються з присудкової групи, а сам *Partizip II* замикає зворот, але, якщо він розташований на його початку, то такий дієприкметник 68% випадків перекладається українською мовою іменником.

Якщо *Partizip II* перекладається українською мовою іменником з прийменником, то їх слід перенести на початок речення, тоді як у німецькому реченні *Partizip II* стоїть завжди вкінці, тобто після усіх залежних слів дієприкметникового звороту.

Якщо в оригіналі відбулося винесення за рамку в головному реченні, то речення перекладається так, ніби цього винесення не існує, тобто згідно з нормами літературної української мови.

За умови винесення за рамку в підрядних реченнях, переклад починається зі сполучника, після нього ставиться підмет, а за ним присудок, тобто зберігається звичайний порядок слів підрядного речення.

Якщо порушується головне правило дієприкметникового звороту, коли дієприкметник стоїть на початку або у кінці, тоді відповідник цього дієприкметника в українському перекладі стоятиме якомога ближче до сполучника, з якого й починається підрядне речення, тобто займає друге або третє місце, і лише після нього розміщуються усі залежні слова.

Якщо під час перекладу німецьких поширених означень їх кількість у реченні незначна, то під час перекладу рекомендується обмежитися тільки означеннями української мови, але, якщо їх багато, то в українській мові слід оперувати підрядними означальними реченнями, оскільки сукупність великої кількості означень є нетиповою для української наукової мови.

Головною під час перекладу науково-технічної літератури є проблема прийомів перекладу. Специфіка їх вибору і застосування у перекладі визначається співвідношенням і взаємодією граматичних систем обох мов та контекстом. Урахування усіх існуючих можливостей виключає випадковий вибір варіанту перекладу, дозволяє порівняти наявні прийоми передачі з метою визначення найадекватнішого.

Лекція 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ, ТЕРМІНІВ ТА НЕОЛОГІЗМІВ

План

- 3.1. Безеквівалентні лексичні одиниці
- 3.2. Терміни та термінологами
- 3.3. Словотвірні та семантичні неологізми

3.1. Безеквівалентна лексика та реалії і способи її перекладу

Оскільки мовні картини світу (МКС) різних мов не накладаються, то зарубіжні перекладознавці (Е.Е. von der Weppen; А.Ф. Segui; R. Arntz/ Н. Picht; W. Koller) розрізняють п'ять основних міжмовних груп за денотативною відповідністю належних до них слів: 1 (слово) – 1 (відповідник: нім. Kalendarjahr = укр. календарний рік); 1 – багато (анг. Control = нім. Regelung – Steuerung – Bedienung – Regler – Bedienungsorgan); багато – 1 (анг. Controlcontrol unitregulatorgoverner = нім. Regler); 1 – 0 (нім. Bundesgerichtshof =?) та 1 – частина (нім. Geist – англ. mind – укр. дух).

Враховуючи думку Й.В. Гете, що "при перекладі слід добиратися до неперекладного, тільки тоді можна по-справжньому зрозуміти чужу культуру, чужу мову", зупинимося при подальшому аналізі переважно на тих словах, які не мають еквівалентів або мають неповні еквіваленти в зіставлюваних мовах. Нині ще не склалося єдиного погляду на проблему такої лексики. На думку болгарських вчених С. Влахова і С. Флоріна, такі слова, які не мають еквівалентів в тій чи іншій мові, можна віднести до безеквівалентної лексики і назвати їх екзотизмами, але не реаліями, оскільки їх не можна назвати носіями колориту країни чи народу вихідної мови, вони надають лише екзотичний відтінок мови-переймача. На їхню думку, не можна на підставі чужинності

об'єкта відносити до реалій такі слова, як "пальма" чи "сніг" тільки тому, що в тій чи іншій країні вони не мають матеріального втілення. За спо стереженнями інших дослідників, безеквівалентна лексика включає екзотизми-"реалії" (америк. drive in при McDonalds, що позначає обслуговування клієнта в автомобілі), тимчасово безеквівалентні терміни (нім. штрейкбрехер, анг. комп'ютер), випадкові безеквіваленти, що утворилися внаслідок своєрідного членування МКС (укр. доба – нім. 24 Stunden?) та структурні екзотизми (einheiraten "через шлюб увійти у чийсь бізнес"; wegloben "позбутися поганого працівника, давши йому направлення на іншу роботу"). Поза сумнівом, мова, що є своєрідною частиною національної культури, відображає майже всі її етнонаціональні елементи, які не мають еквівалентів у мовах сусідніх країн і тому їх можна віднести до безеквівалентної лексики.

Проблеми реалій, що передають національну фонову інформацію, стають все більше предметом ґрунтовного аналізу в теорії та практиці перекладу англійської, іспанської мов (Р.П. Зорівчак; А.В. Фьодоров; В.С. Виноградов, С. Влахов та С. Флорін та ін.), а також і для німецької мови. На підставі численних дефініцій академік ВШ Р.П. Зорівчак вивела своє визначення реалії у книжці "Реалія і переклад" (1989): "Монолек- семні і полілексемні одиниці, що вміщують як основне лексичне значення традиційно закріпленій комплекс краєзнавчої інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови сприймача".

На основі численних досліджень у перекладознавстві виділяють:

- а) побутові реалії;
- б) етнографічні та міфологічні реалії;
- в) реалії світу природи;
- г) реалії державно-адміністративного укладу та суспільного життя;
- д) ономастичні реалії;
- е) асоціативні реалії тощо.

Значну кількість реалій (групи а-д) передають дослівним запозиченням. Розглянемо основні групи реалій. Побутові реалії (група а) стосуються житла (іглу для ескімосів, яранга у чукчів, фазенда в Бразилії та асьєнда в Аргентині) та особливостей побудови (фахверк у Німеччині), інструментів (мачете – тесак з Латинської Америки), одягу (пончо – накидка-плащ з прорізом для голови в іспаномовних країнах), харчів (шнапс – німецька горілка, мамалига – страва з кукурудзяної муки на Буковині та в Румунії), види занять та професій (родео – згін худоби в іспаномовних країнах; плотогон в районі Карпат), грошових знаків та мір (марка та шилінг – назви колишніх грошових одиниць Німеччини та Австрії; фунт як 500 грамів у Німеччині; миля як величина відстані) тощо. Етнографічні й міфологічні реалії (група б) охоплюють, на нашу думку, етнічні та соціальні групи (нижні й верхні німці, фризи та лужичани; Ossi – Wessi: східняки та західники; бюргери), регіональні звертання (газда на Буковині), народні свята та танці (День Подяки в США; вальс в Австрії, самба як негритянський танок, ламбада в Бразилії), назви богів, міфологічних та казкових персонажів (Вотан, Одін, Фрейя в Скандинавії та Німеччині, Крампус та Святий Ніколас у німецькомовних і Дід Мороз зі Снігуронькою в

східнослов'янських країнах), позначення легендарних місць (Валгалла для Скандинавії) тощо.

Цій групі властиві діалектичні реалії, які розуміються подвійно: як позначення слів, що називають предмети і явища вузького ареалу або як діалектичні регіональні назви для предметів чи уявлень загально-народних. В українській мові часове позначення селянського календаря "на Івана Купала" – загально-народна реалія, а "на Зільського Івана" – реалія діалектична. Реалії світу природи (група в) містять: назви тварин (гуанако як різновид лами; кетсаль як вид птахів; пірайя – назва риб); назви рослин (батат як назва коренеплодів); назви ландшафту (сельва як тропічний ліс; пампа як аргентинські та уругвайські степи).

Реалії державно-адміністративного укладу та суспільного життя (група г) охоплюють: адміністративні одиниці та державні інститути (бундестаг та федеральні землі в Німеччині); суспільні організації та партії (ХДС – Християнсько-Демократичний Союз); промислові та аграрні підприємства і торгові заклади (АЛДІ, ЛДЛ, Гофер – серія дешевих німецьких та австрійських магазинів); основні військові та поліцейські підрозділи (гестапо та сікурітате – колишні служби безпеки у нацистській Німеччині та соціалістичній Румунії), громадські професії та посади (бургомістр у Німеччині, бос у США). Ономастичні реалії (група д) вказують на національну належність назви, що допомагає зберегти національний колорит оригіналу.

До таких реалій належать:

- антропоніми загальні (Іван, Ганна – Ганс, Беата) та індивідуальні, що стосуються видатних діячів цієї країни (Бісмарк, Мольтке);
- топоніми звичайні (Кельн, Бонн, Відень) та меморативні (Карлсбад як фешенебельний курорт для багатих; Сіті як ділова частина Лондона);
- імена літературних героїв (Фауст та Маргарита; Нібелунги; Робі Локамп), назви кампаній, аеропортів, палаців тощо (Мерседес-Бенц; Опель; БМВ; аеропорт Хілтон; стадіон Маракана в Ріо-де-Жанейро) тощо.

Асоціативні реалії (група е) включають, за В.С.Виноградовим:

- рослинні символи (чортополох як символ Шотландії; дуб – символ Німеччини; калина – символ України);
- анімалістичні символи (кетсаль: птах, поетичний символ свободи в Мексиці);
- кольорові символи (коричневий як колір неонацизму чи чорний – ХДС в Німеччині);
- загальнокультурні фольклорно-літературні та історичні алюзії (як той, хто розгромив римлян у Тевтобурзькому лісі: вождь херусків Арміній (9 р. н.е.); той, хто прибив тези на двері церкви: М.Лютер (1517);

- мовні алюзії – натяки на відомий фразеологізм, прислів'я, крилату фразу тощо (типу *Aller Anfang ist nötig* в рекламах на новий товар).

Зазначимо, що кольорова символіка має політичний, поетичний та навіть автодорожній спектри. У такий спосіб зелений колір для німця може означати надію (поет.), партію зелених чи вільний рух, відкритий шлях (автодорож.). Зберегти національну своєрідність оригіналу в перекладі є завданням досить складним. "У процесі перекладу відбувається не тільки зіставлення різних мовних систем, а й зіткнення різних культур і навіть цивілізацій. Цей аспект перекладу виступає, зокрема, рельєфно при перекладі (точніше: відтворенні – ООД) реалій". У практиці перекладу загальноприйнятими вважаються п'ять основних способів відтворення реалій:

- а) транскрипція (транслітерація);
- б) гіпгіперонімічний переклад;
- в) уподібнення;
- г) перифрастичний переклад (дескриптивна перифраза);
- д) калькування.

Наш аналіз цих способів показує, що відтворення ґрунтується на трьох основних аспектах слова: на формальній транскрипції (а), змістовому гіперонімо-гіпонімічному й компонентному перекладі та комунікативному різнотипному коментарі.

(а) Транскрипція – це передавання іншомовного слова літерами мови перекладу, яка має за мету досягнути максимальне наближення до звукового складу оригінального слова. Ці слова, що в лексикології виступають екзотизмами, специфічно інформативні: автори оригінальних творів прив'язують їх до певної соціогеографічної чи локальної зони. Орієнтовні значення таких транскрипцій можна зрозуміти за контекстом (він мав 7 моргів поля). Їх звукова форма (сеньор, бос, стріт, мсьє, авеню), незвична для мови перекладу, спонукає читача відчувати "латиноамериканський", британський чи американський акцент перекладного твору. Транскрипція необхідна там, де слід підкреслити лексичну "короткість" позначення та підкреслити специфічність такої реалії, відсутньої у мові перекладу. Частина цих запозичень стала нормативною для зображення того чи іншого регіону, увійшовши в периферійний пласт словникового складу мови перекладу (анаконда, сельва, танго, пфеніг, марка, пунш), а інша є okazionalnoю, чи випадковою, з'являючись у мовленні одного чи декількох перекладних романів (грапа) чи фахових видань (фахверк). Низка транскрипцій можуть містити суфікси мови перекладу. Надмірне транскрибування реалій спрямоване на максимальне відтворення національного колориту може спотворити сприйняття тексту через постійні "натикання" на непотрібні екзотизми.

(б) Певною мірою ці проблеми допомагає зняти гіпо-гіперонімічний переклад. Цей "узагальнено-приблизний переклад" полягає у використанні родо-видових понять при відтворенні реалій оригіналу мовою перекладу. У такому випадку перекладач, уникаючи непотрібної деталізації перекладе

латиноамериканське грапа (приклад В.С. Виноградова) чи німецький шнапс як горілка. Часто перекладачі, вперше згадуючи такі реалії, користуються транскрипцією, а згодом уживають гіперонім (родове поняття) чи когіпонім (паралельне видове слово).

(в) Уподібнення (денотативна субституція) ґрунтується на використанні іншомовного когіпоніма. Іншими словами, перекладач використовує при перекладі іншомовний подібний термін, що підпорядкований спільному родовому поняттю. У такий спосіб латиноамериканські бомбачі можна перекласти українським шаровари, що дозволяє досягти не меншої відповідності, ніж у попередньому випадку. М. Шік, перекладаючи "Тихий Дон" М. Шолохова німецькою мовою, використав для відтворення верхнього покрову заміжніх козачок – "шлички" – аналогічне, проте не ідентичне позначення покрову заміжніх німок – Häubchen "чепчик". У деяких випадках використання таких когіпонімів більш ніж неприпустиме. Так, М. Старицький, перекладаючи Лермонтовське: "Душа моя мрачна. Скорей, певец, скорей, Вот арфа золотая", написав: Душа болит, кобзарю. Гей, хутчій, /Ось кобза голосная, і тим спотворив образ біблійного Давида грою на кобзі.

(г) Міжмовна конотативна транспозиція (конотативна субституція) – це заміна української реалії реалією іншомовного світу з іншим денотативним, але рівновартісним конотативним значенням. Прикладом може послужити укр. реалія "калина", яка в конотативному плані є символом дівочої цнотливості. Вона має в англійській мові відповідник "cranberry" (журавлина) з аналогічним конотативним забарвленням.

(д) Дескриптивна перифраза, чи перифрастичний (описовий, дескриптивний) переклад полягає у поясненні реалії якимось терміносполученням (писанка: *bemaltes Ei*). Зазвичай дескриптивний переклад суміщують з транскрипцією: вона поклала на стіл пучеро, суп із яловичини. Загалом така перифраза становить прихований коментар, який допомагає читачеві зрозуміти особливості невідомої для нього реалії. Так, з часів середньовіччя в Німеччині на центральних чи ринкових площах (Marktplatz) будували часто неоготичні ратуші (Rathaus) та відсутні в українській архітектурі будинки з вузькими фасадами та загостреними фронтонами (Giebel), за якими ті отримали специфічну назву (Giebelhäuser). Відтворювати такі назви доводиться словосполученням із декількох слів: Und er verließ die winklige Heimatstadt, um deren Giebel der feuchte Wind pfiff (Th.Mann. Tonio Kröger): "І він покинув рідне місто з його кривими вуличками, де над гостроверхими дахами свистів сирий вітер".

(е) Варіантом парафрази є комбінована реномінація (найчастіше транскрипція з описовою перифразою, і значно рідше – з гіперонімом) – досить ефективний, хоча й багатослівний спосіб максимальної передачі семантики реалій, пов'язаний з лінійним розширенням тексту. Транскрибоване слово вміщує сему "незвичайність", "чужинність", а дескриптивна перифраза (або гіперонім) роз'яснює семантику реалії: м'ясниці – англ. *myasnytsia*, the winter season of wedding; борщ – нім. *Borschtsch*, *Betensuppe aus roten Rüben*.

(є) Іншим варіантом перифрази виступає контекстуальне розтлумачення реалій. Вона складає такий вид відтворення семантико-стилістичних функцій реалій, який нерозривно пов'язаний із цілісністю художнього тексту і полягає в роз'ясненні суті реалій у найближчому контексті: "На копу скликають, на раду громадську" – "They're calling the people to the kopa, the community council."

(ж) Саме в контексті увиразнюється й ситуаційний відповідник, коли слово пан передається різноманітними англійськими варіантами залежно від типу тексту та повідомлюваної інформації: pahn, owner, master, lord, learned person тощо. Подібні німецькі відповідники можна підібрати до слова богатир (Recke, Held, Herkules, Hüne). Ці ситуаційні відповідники, що виступають когіпонімами, як правило, належать до різних синонімічних груп, проте в межах тексту вони характеризують як контекстуальні синоніми одне поняття.

(з) Калькування – особливий вид запозичення, коли структурно-семантична модель мови-джерела відтворюється поелементно (повністю чи частково) матеріальними засобами мови сприймача. При повному калькуванні слова, або словосполучення перекладаються буквально: сільрада – a village council. При частковому калькуванні вони частково перекладаються, а частково будуються з іншомовного матеріалу чи хоча б за іншомовним зразком: царство – Czardom (нім. Zarenreich). Зазвичай калькування передає не стільки значення слів-реалій, як особливості авторсько-індивідуальних висловів, у т.ч. оказіональних слів (див. розмовляючі імена на зразок Professor Unrat – рос. профессор Гнус).

3.2. Терміни та термінологами

Науково-технічна термінологія – широкий та інтенсивний розвинутий пласт лексики, що активно взаємодіє з іншими шарами словникового запасу мови, в першу чергу із загальноживаною лексикою. Тому вивчення закономірностей утворення термінологічної лексики, її структури й семантики є одне з важливих завдань сучасної лінгвістики, в т.ч. й перекладознавства. Усе це сприяло тому, що в надрах сучасної лінгвістики зародилася нова дисципліна – термінознавство, яка поступово уточнює свої самостійні функції на стикові декількох наук – лінгвістики, логіки й відповідних науково-технічних спеціальностей. Але не варто робити поспішні висновки про те, що термінознавство претендує на виокремлене місце в системі наукового світосприймання, оскільки, впливаючи певною мірою на вказані науки, воно повністю залежить від їх завдань, проблем, статусу. Найзагальніша мета термінознавства – турбота про те, щоб процес утворення і вживання термінологічних найменувань зробити більш керованим, сприяти раціоналізації професійного спілкування, взаєморозуміння спеціалістів. До завдань термінознавства як науки належить не тільки дослідження словникового запасу окремих галузей науки, не лише розробка правил утворення імен та понять, але, перш за все, розкриття й дослідження мовних фактів, які зустрічаються в професійній діяльності. Тому варто визнати, що термінознавство є частиною

прикладного мовознавства, розташовуючись на стику між мовознавством і природознавством.

Кажучи про термінологію, лінгвісти зазвичай розрізняють:

а) науку про терміни (в даному випадку популярним стає термін "термінознавство");

б) спеціальну лексику у складі всіх слів окремої мови (як от: "німецька термінологія", термінологія української мови" тощо);

в) спеціальну лексику, яка обслуговує окрему галузь науки чи техніки (наприклад, "термінологія обчислювальної техніки", "лінгвістична термінологія").

Така багатозначність не в останню чергу зумовлена тим, що для кожної термінологічної одиниці визначена точка координат як в мові в цілому, так і в підмові зокрема. Термін є невід'ємним елементом системи, якщо під системою розуміти сукупність елементів цілого, між яким існує обов'язковий і невід'ємний зв'язок. Сукупність зв'язків всередині такого цілого зумовлює його структуру. Сучасна мова науки і техніки висуває до термінів кілька вимог. Найважливіші з них:

1) термін має відповідати правилам та нормам відповідної мови;

2) термін має бути систематичним;

3) для терміна характерна дефінітивність, тобто кожен термін співставляється з чітким окремим визначенням, яке орієнтує на відповідне поняття;

4) терміну властива відносна незалежність від контексту;

5) термін повинен бути точним;

6) термін має бути коротким, хоча дана

вимога часто вступає в протиріччя з вимогами точності, тобто повноти терміна;

7) термін має прагнути до однозначності. Тут варто зробити одне суттєве уточнення: такої однозначності варто добиватися в межах однієї терміносистеми, тому що на рівні декількох підмов полісемія термінів – явище доволі розповсюджене;

8) для термінології не характерна синонімічність, яка заважає взаєморозумінню;

9) терміни експресивно нейтральні, хоча правильніше говорити не про експресивність терміна чи виразу, а швидше про інтенсивність деяких семантичних складників.

Причинами такої інтенсивності можуть слугувати прагнення підкреслити елітарність того, хто говорить, або ж спроба приховати свої наміри (наприклад, "чорна діра", "чорна скринька", "котяче золото", "сліпа долина" тощо);

10) термін повинен бути милозвучним (тобто вимоги евфонії); тому не слід заохочувати створення термінів, утворених із діалектизмів і просторікувань на кшталт "лизуха", "задохлик", "ситня".

Разом з тим терміни не є ізольованими, незалежними, "відбірними" одиницями загальноживаного мовлення, що володіють якостями, лише їм притаманними, а складають повноцінну частину загального складу мовлення, де властивості слів проступають більш визначено, регламентовано, відповідаючи вимогам професійного спілкування і взаєморозуміння. Отже, можна говорити про переважний характер властивостей терміна порівняно із загальноживаним словом, а не про повну відсутність тієї чи іншої особливості в межах розрізняваних сфер мови; можна стверджувати про бажані якості термінологічної одиниці, але не можна вважати її неповноцінною чи не потрібною лише тому, що в неї відсутня ця якість, хоча даний термін давно застосовується користувачами. Для словотвірної архітекτονіки термінологічних одиниць характерні в цілому ті ж принципи, що й для загальноживаних одиниць. Можна запропонувати наступну класифікацію словотвірних типів термінів.

1. Терміни – кореневі слова: а) власна непохідна лексика ("ніс"); б) запозичена непохідна лексика ("атом").

2. Похідна лексика: а) терміни, утворені шляхом суфіксації ("жабка"); б) терміни, утворені шляхом префіксації ("відбій").

3. Терміни – складні слова ("бетонозамішувач").

4. Терміни-словосполучення ("обчислювальна машина"). Варто зауважити, що багато лінгвістів не визнає наявності в мові поліосновних термінів, називаючи їх концептуальними об'єднаннями. Така точка зору має перевірятися вимогами до терміна, наведеними вище: якщо всі вимоги збережені, тоді немає причини відмовляти терміну в його термінологічності, незалежно від його лексичної довжини.

5. Терміни-абревіатури ("РОЦ – регіональний обчислювальний центр").

6. Буквені умовні позначення ("гама-промені").

7. Символи (знаки) – наприклад, математичні, хімічні, астрономічні та інші.

8. Номенклатура. Правильним є розмежування професіоналізмів і термінів, які разом складають поняття спеціальної підмови.

Набутий досвід дає можливість запропонувати перекладачам у цьому зв'язку кілька порад:

1. Не варто шукати іноземне слово, якщо в рідній мові вже функціонує звична і вмотивована лексична одиниця з тим же значенням.

2. Якщо синонім, утворений на базі ресурсів рідної мови, збігається за вмотивованістю й кількістю лексичних складників з інтернаціоналізмом, то вживання першого більш доцільне через розуміння й органічне засвоєння внутрішньої форми рідного слова.

3. Термінологічні лакуни (прогалини) бажано заповнювати наявними інтернаціоналізмами.

4. У випадку неоднакової вмотивованості термінів-синонімів перевагу слід віддавати більш вмотивованим термінам. Зауважимо, що під вмотивованістю тут розуміємо лексикосемантичну відповідність між

внутрішньою формою (буквальним значенням) термінологічної одиниці та її лексичним значенням (дефініцією, тлумаченням).

3.3. Словотвірні та семантичні неологізми

Внаслідок комунікативних потреб суспільства, яке словесно детермінує нові предмети, явища, поняття та факти, в мові з'являються нові слова чи неологізми.

Неологізми – це закріплені в мові слова та значення, що виражають нові поняття світу, який розвивається. Кількість таких слів у мові постійно зростає – за матеріалами кожного нового видання ДУДЕН, кожні 3–5 років словниковий склад мови поповнюється новими (6 %) неологізмами. Серед них сучасні лінгвісти розрізняють загальномовні (словникові) та індивідуальні мовленнєві неологізми, зафіксовані в літературних джерелах.

Переклад неологізмів (особливо першої групи) не викликає великих проблем. Вони перекладаються з загальними правилами: чи за допомогою еквівалентного неологізма, що може вже бути зафіксованим у словнику мови перекладу (внаслідок аналогічного темпу науково-технічного прогресу, властивого розвинутим країнам, та швидкого розповсюдження технологічних новинок у більшості мов відповідні терміни з'являються майже одночасно), транскрибуються чи подаються описово.

Значну частину неологізмів, що складають авторські оказіоналізми (на зразок джазостійкість, ракетоподібний), досвідчені перекладачі відтворюють, зберігаючи авторську експресивність за допомогою використання адекватних словотвірних засобів. Як правило, оказіональне слово отримує при перекладі образну внутрішню форму, яку особливо підкреслює контекст. У такий спосіб його значення стає рівнодією цих двох мовних сил: форми та місця вживання, що має врахувати перекладач. Взірцевим у цьому відношенні є переклади Н. Любімова, який, частково калькуючи раблезіанські неологізми, створює еквіваленти: "зайцеїди, куропаткоїди, бекасоїди" (*mache-levraults*, *mache-pedrix*), "осликувати, жеребцювати" (*baudoune*, *rousine*), "ділінбомкання дзвонів" (*trinqueballer*) тощо. Загалом, цей перекладач використовував цікаві лексичні засоби неологічного пародіювання, творячи нові слова з латинською основою та російською формою (на зразок деамбілюємо, ексгаустний, люстральний) чи російською основою та латинськими формантами (на зразок: перехресткус, жонолюбус, охочісімо, такум і сякум, очікуюмус і т.п.).

Відтворюючи пародійовану Сервантесом куртуазну мову рицарських романів, перекладач блискуче передає через найвищі ступені порівняння іспанські новотвори типу: *don Quijote der la manchisima*, *у su escuderisimu panza*: Ламанчнійший Дон Кіхот та зброєноснійший Панса. Якщо в синхронії переклад неологізмів не складає особливої проблеми, то для діахронної репрезентації неологізмів вона таки значна. Сприйняття канонічного тексту оригіналу змінюється від покоління до покоління. Як відомо, створюючи свій твір, кожен автор запроваджує неологізм з якоюсь певною метою, посилюючи, як правило, виразність та точність мовлення. Проте велика кількість слів, що, були, наприклад, в кінці XIX ст. неологізмами, стали для нашого сучасника

звичайними словами. Більше того, деякі слова навіть застаріли і стали архаїзмами чи історизмами, тобто взагалі перестали виконувати свою функцію. Завданням адаптаторів старого тексту стають пошуки оптимального вираження авторського задуму з допомогою нових словотворів, якщо ті релевантні.

Лекція 4. ЛЕКСИЧНІ, ГРАМАТИЧНІ ТА ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕМАТИКИ

План

- 4.1. Загальні особливості науково-технічного перекладу
- 4.2. Аспекти науково-технічного перекладу
- 4.3. Методи досягнення адекватності
- 4.4. Види науково-технічного перекладу
- 4.5. Термінологічний аспект перекладу

4.1. Загальні особливості науково-технічного перекладу

Мовознавці переконані також у тому, що переклад фахових текстів такий же трудомісткий, як і літературний переклад. До того ж поверхнева уява про те, що у процесі науково-технічного перекладу досить лише субституції (заміни) професійної термінології із застосуванням граматичного мінімуму, цілком хибна. З іншого боку, слід погодитися з думкою, що у процесі літературного перекладу творча діяльність проступає значно дієвіше, ніж при перекладі з фахової мови. Вся річ у тому що на передньому плані в літературному перекладі перебувають особливості витвору мистецтва, єдність образного мислення та мистецького мовлення у вихідній мові, в той час як фаховий переклад має на меті точну передачу інформації. Але й тут важко обійтися без специфічних труднощів.

Ось класичний приклад: німецькому слову "Technik" співставлені аж три значення в англійській мові: 1) technology (прикладна наука); 2) engineering (техніка фахової галузі); 3) technique (окремий метод). Зауважимо, що подібна диференціація поступово переходить і до української мови.

Як доводить практика, фахівець зі знанням мов, наприклад, український фізик з глибокими знаннями німецької мови спроможний зробити більш професійний переклад, аніж германіст без додаткових знань з фізики. Проте такий ідеальний випадок (отримання подвійної освіти), як правило, рідкісний і тому з практичних та економічних міркувань на перший план виступає знання іноземної мови.

4.2. Аспекти науково-технічного перекладу

У залежності від цілеспрямованості перекладу розрізняють його три аспекти:

1) науковий напрямок, пов'язаний із теорією перекладу, підвищенням якості перекладу й кваліфікації перекладача;

2) прагматичний напрямок, орієнтований на вдосконалення практичної інформаційної діяльності і перекладацького сервісу;

3) кібернетичний аспект, направлений на розробку систем машинного перекладу, створення профільних словників з використанням ЕВМ тощо.

Якщо говорити лише про термінологічний аспект науково-технічного перекладу, то з цієї точки зору найважливішим є науковий напрям. Головні труднощі перекладу пов'язані не з перекладом окремих термінів, зафіксованих у термінологічному словнику, а з передачею правильного змісту кожної фрази, якому не завжди відповідає дослівний переклад. Для цього необхідно деяке знання предмета, про який іде мова. Варто погодитися з тим, що умовою правильного перекладу, тобто вибору потрібного слова із числа тих, які слугують передачею терміну оригіналу в різних його значеннях, є правильне розуміння того, про що в контексті йдеться, тобто знання явищ дійсності і їх назв. Перекладачеві-неспіціалісту може допомогти його філологічна освіта, знання асоціативних зв'язків термінологічних морфем, афіксальні особливості термінів. У будь-якому випадку через різке збільшення попиту на переклад його якість вимагає особливої професійності.

4.3. Методи досягнення адекватності

У практиці науково-технічного перекладу вирізняють наступні методи досягнення адекватності:

1) конкретизація (напр., замість "Stahl" – "сталі листи", "Holz" – "дерев'яні бруси");

2) генералізація (напр., замість "Elektromobil" – "транспортний засіб");

3) смисловий розвиток (напр., "100 Jahre Zugverkehr" – "історія становлення і розвитку залізничного сполучення");

4) антономічний переклад (напр., "Der Gelehrte machte vor keinen Hindernissen halt" – "вчений долав усі перепони");

5) синтаксичні трансформації (напр., "Die getroffenen Maßnahmen erlauben die Einrichtung im Labor eines großen Gerätes" – "...дозволяють розташувати...");

6) перерозподіл змісту, тобто неспівпадання як у плані лексики, так і в плані граматики (напр. "Die Schwerverletzten wurden aus den Wracks mit Brechwerkzeugen geholt" – "були визволені з понівечених кузовів завдяки злому спеціальними інструментами"). Працівники в області інформації підраховали, що на пошук інформації витрачається 20 % робочого часу, в тому числі затрати часу на виявлення значення того чи іншого терміна, оскільки пошук потрібного терміна в середньому складає 15 хв. в день.

Вважаємо, що не буде помилковим твердження про те, що кількість часу, затраченого на з'ясування значення терміна було б дещо меншим, якщо б сама його форма підказувала споживачеві його лексичне значення, незалежно від професійного рівня працівника.

Звідси впливають принаймні два висновки:

1) перекладач повинен хоча б частково орієнтуватися в тематиці текстів, які перекладаються, що набувається також із досвідом його роботи;

2) у тексті перекладу потрібно уникати хибно орієнтуючих термінів, якщо в даній термосистемі є їх синоніми з більш мотивованою внутрішньою формою.

4.4. Види науково-технічного перекладу

Специфіка науково-технічного перекладу зводиться до специфіки передачі мовних та стилістичних особливостей, притаманних тим чи іншим жанрам науково-технічної літератури. Більшість лінгвістів характеризують цей вид перекладу як особливий вид діяльності, який визначається у першу чергу своїми функціональними, а не стилістичними чи жанровими особливостями. Більше того, крім професійних функцій, цільових установок існують два абсолютно різні види перекладу – усний і письмовий, кожний з яких може бути поділений на підтипи (до прикладу усний переклад буває синхронним чи перекладом із листа).

У цьому відношенні лінгвісти розрізняють такі види робіт:

- 1) письмовий переклад науково-технічної літератури й документів з іноземних мов українською;
- 2) письмовий переклад науково-технічної літератури й документів з української мови основними західноєвропейськими мовами;
- 3) усні переклади "з аркуша" для спеціалістів;
- 4) усний переклад на переговорах, у роботі комісій, у наукових залах;
- 5) усний переклад на конференціях, семінарах, симпозіумах.

Якість та обсяг перекладу можуть залежати від запиту споживачів, серед яких виділяють інженерно-конструкторський персонал, наукових співробітників, керівників підприємств, експертів, інформаційних працівників. У залежності від їхніх вимог переклад може бути детальним, адекватним, з особливим натиском на термінологічні одиниці чи фрагментарним, неповним, із точним перекладом лише найбільш важливих для споживача місць. При цьому повний переклад в цілому відповідає текстові оригіналу, а адекватний науково-технічний переклад повинен точно передавати зміст оригіналу, мати загальноприйнятту в мові перекладу термінологію і відповідати нормам науково-технічної літератури, з якої здійснюється переклад.

4.5. Термінологічний аспект перекладу

Наведемо кілька традиційних рекомендацій перекладу, які стосуються термінологічних аспектів перекладу:

- 1) у перекладі повинні використовуватися терміни, затвержені відповідними державними стандартами;
- 2) перекладач повинен враховувати, до якої області науки й техніки відноситься термін, що перекладається, особливо іноземний;
- 3) якщо в тексті оригіналу трапляється термін, не зафіксований у науково-технічних словниках, то перекладач має сам підібрати перекладний еквівалент, використовуючи довідкову літературу, або ж проконсультуватися у спеціаліста; в крайньому разі термін можна перекласти описовим шляхом;
- 4) у тексті перекладу потрібно уникати синонімічного використання термінологічних одиниць; усі терміни, символи, скорочення мають бути уніфіковані;

5) якщо в тексті оригіналу знайдена смислова помилка, пов'язана з написанням терміну, перекладач зобов'язаний дати відповідний до оригіналу переклад, а у виносці вказати на помилку й навести правильний варіант;

6) чужі для мови перекладу терміни повинні залишатися у перекладі і записуватися у дужках;

7) назви латиною не перекладаються і залишаються в первісному вигляді;

8) не допускається довільне скорочення термінів;

9) номенклатури залишаються в оригіналі;

10) одиниці фізичних величин, спеціальні знаки мають відповідати технічним стандартам.

Особливої уваги при перекладі заслуговують питання термінологічної орфографії. Не варто забувати, що більшість термінів на сьогодні зберігають двоякий спосіб написання (наприклад, "авто" й "ауто", "нейро" й "невро"). Перекладачеві слід враховувати ступінь використовуваності того чи іншого варіанта в конкретній терміносфері на даному етапі, що повинно бути зафіксовано найновішими словниками. Іноземні прізвища, географічні назви, назви фірм, закладів, організацій не перекладаються, а трансліюються відповідно до норм мови-реципієнта. Роботу перекладача в даному напрямку полегшує той факт, що термінологічна орфографія більше піддається процесові кодифікації, краще нормалізована, аніж орфографія загальноживаної мови, і тому засвоюється легше і на довший період.

У своїй роботі перекладач чи спеціаліст можуть виявити зовсім нову термінологічну одиницю, не зафіксовану у словниках. Після більшменш вдалого перекладу (про окремі принципи такого перекладу йшлося вище) його автор фіксує термін на окремій картці із вказуванням джерела, в якому даний термін знайдений. Така робота принесе користь іншим перекладачам науково-технічної літератури.

Лекція 5. СОЦІО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

План

5.1. Практичні орієнтири науково-технічного перекладу

5.2. Етапи науково-технічного перекладу

5.3. Особливості німецької терміносистеми

5.1. Практичні орієнтири науково-технічного перекладу

Вже перші труднощі в процесі науково-технічного перекладу виникають при відтворенні безеквівалентної лексики.

Для цього можливі такі способи:

а) транслітерація (Diesel, Lampe);

б) калькування (Atombombe – атомна бомба);

в) наблизений переклад (Der Heilige Nikolaus – Дід Мороз, хоча все частіше останнім часом тут застосовується калька);

г) описовий переклад (das Mitbestimmungsrecht – право громадянина на участь в управлінні підприємством, der Anlernberuf – професія, яка здобувається в процесі нетривалого навчання безпосередньо за місцем праці);

д) елімінація національно-культурної специфіки (Radezky-Marsch – військовий марш);

е) перерозподіл значення (Bundesrat – верхня палата);

є) передача одного поняття за допомогою кількох понять (механізм управління автомобілем – Lenkung und Bremsanlage des Wagens);

ж) наближена передача слів-реалій (швей- царська лексема "Stimmbürger" як "громадянин з правом голосу");

з) передача випадкових безеквівалентних одиниць (Tag und Nacht – доба);

и) переклад структурних екзотизмів (wegloben – позбутися поганого працівника, давши йому схвальну рекомендацію для іншої праці).

Чимало проблем постає перед перекладачем, який намагається досягнути відповідного рівня адекватності перекладу, для чого пропонується ряд методів:

1) конкретизація (замість "Holz" – "дерев'яні бруси");

2) генералізація (замість "Elektromobil" – "ein Fahrzeug");

3) смисловий розвиток ("100 Jahre Zugverkehr" – "історія становлення і розвитку залізничного транспорту");

4) антонімічний переклад ("Der Gelehrte machte vor keinen Hindernissen halt" – "вчений долав усі перепони");

5) синтаксичні трансформації ("die getroffenen Maßnahmen erlauben die Einrichtung im Labor eines großen Gerätes" – "вжиті заходи дозволяють розташувати в лабораторії великий прилад");

6) перерозподіл змісту, за якого відбувається неспівпадіння як у плані лексики, так і в плані граматики ("die Schwerverletzten wurden aus dem Wraks mit Brechwerkzeugen geborgen" – "важко поранених визволили з понівечених кузовів, застосувавши спеціальні інструменти").

Німецька мова науково-технічних текстів відзначається наявністю складних розгорнутих речень з інфінітивними зворотами, поширеними означеннями та ввідними конструкціями. Бурхливо зростає кількість нових понять та відповідних термінів, які не встигає у словниках закріпити термінографія. При цьому не слід плутати "точний" та "буквальний" переклад. Точність передбачає короткість, виразність, логічну послідовність, повноту викладу матеріалу та відповідність нормам мови.

5.2. Етапи науково-технічного перекладу

Поетапність процедури науково-технічного перекладу:

1) спершу слід прочитати текст повністю або його головні фрагменти й лише потім звернути увагу на ключові речення;

2) після перекладу заголовку тексту слід зробити граматичний аналіз речень;

3) перший варіант перекладу речення може бути наближеним до буквального;

4)даний етап передбачає редагування перекладеного речення;
5)після перекладу всього тексту слід внести необхідні стилістичні поправки.

б)тепер текст можна вважати перекладеним.

Етапи № 1 та № 3 вимагають знання необхідної лексики даної фахової мови та її словотвірних особливостей. Не останню роль при цьому грає вміння впізнавати значення терміну за контекстом та його словотвірними формами, спроможність користуватися різними словниками.

Етап № 2 передбачає знання граматичних особливостей обох мов. Тут маються на увазі вміння пізнавати та перекладати граматичні форми та конструкції, способи вираження модальності, порядок слів у реченнях, утворення та застосування часів дієслів, вміння аналізувати й перекладати складні речення, досконале знання морфологічних, стилістичних і семантичних розбіжностей між вихідною мовою та мовою перекладу. Останнє є також необхідною передумовою для етапів № 4 та № 5.

5.3. Особливості німецької терміносистеми

Що стосується словотвору, то перекладачеві слід добре засвоїти семантичні особливості іменникових суфіксів (наприклад, чоловічого -er, жіночих -ung, -tion, -tät, -ik, -ur), прикметникових суфіксів (-bar, -los, -frei, -artig, -förmig, -mäßig), невідокремлюваних префіксів (miß-, un-, be-, ge-, zer-, ver-, emp-), відокремлюваних (ab-, ein-, aus-, mit-), префіксів відокремлюваних і невідокремлюваних, залежно від наго- лосу (über-, unter-, durch-, um-, wieder-, voll-).

Треба вміти також належно переглядати складні іменники (чи як одне слово-калька на кшталт "das Kraftwerk" – "електростанція", чи конструкцією з іменником у родовому відмінку – "Druckmesser" – "вимірювач тиску", чи іменником з прийменником – "Betonkonstruktion" – "конструкція з бетону", чи іменником з прикметником – "Wasserpumpe" – "водяна помпа"). Віддієслівні іменники нерідко перекладаються українською мовою як дієслова. Особливу увагу слід звертати на переклад вузькогалузевих термінів. Тут доводиться рахуватися з тим, що термінам, на жаль, властива багатозначність, надто в різних терміносистемах ("die Luft" – "повітря" і "щілина"; "der Strom" – "потік" і "струм").

У науково-технічних текстах специфічні функції можуть виконувати службові слова (прийменники, сполучники). Окрему роль відіграють артиклі (вживання означеного й неозначеного артиклів, зміна значення слова через зміну артикля ("der Leiter" – "керівник", "die Leiter" – "драбина"), широке застосування мають займенники "man" та "es".

У деяких терміносистемах (наприклад, фізика, хімія, математика) надзвичайно широко використовуються модальні дієслова, які до того ж виступають у сполучі із займенником "man" (наприклад, "Heute muss man mehr Aufmerksamkeit neuen Technologien schenken" – "сьогодні треба більше уваги приділяти новим технологіям"); дієслово sollen + man висловлює необхідність,

припис, доручення іншої особи ("die Eigenschaften des Betons soll man im Bauwesen berücksichtigen" – "особливості бетону слід враховувати в будівельній справі"). До того ж модальне дієслово "sollen" з інфінітивом (вільним або зв'язаним) може висловлювати допущення з чужих слів ("diese Experimente sollen an der Odessaer Universität durchgeführt werden" – "Кажуть, що ці експерименти ніби проводяться в Одеському університеті"). Дієслово "wollen" в I особі множини плюс інфінітив надає реченню відтінку легкого наказу ("Wollen wir die Kernstruktur analysieren" – "Давайте проаналізуємо структуру ядра"). Подібна конструкція може надавати також значення майбутнього часу ("Weiter wollen wir die mathematischen Formeln anwenden" – "далі ми будемо застосовувати математичні формули"). Дієслово "mögen" має значення доручення і перекладається словами "можливо, нехай" ("Mag er den Einfluss der magnetischen Wellen beschreiben" – "нехай він опише вплив магнітних хвиль").

В імперфекті кон'юнктиві, як відомо, "mögen" висловлює бажання. Дієслово ж "können" висловлює фізичну можливість, "dürfen" – "сміти, мати право", але останнє в імперфекті кон'юнктиві може також висловлювати допущення і перекладається із застосуванням слів "можливо, здається, очевидно". Дієслово "lassen" надає реченню спонтанний відтінок (дозволяти, заставляти), а разом із зворотним займенником "sich" інфінітив має пасивне значення з відтінком можливості. До речі, пасивна форма дієслів, яка дуже часто вживається в німецькій мові, передається українською мовою нерідко активною формою.

Окремі труднощі складає переклад інфінітивних конструкцій, поширених означень, які здебільшого передаються підрядними реченнями, форм умовного способу, сполучникових і безсполучникових підрядних речень.

Література:

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Учбовий посібник. – Вінниця : Нова Книга, 2001. – 303 с.
2. Карасик В.И. О типах дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5-20.
3. Карасик, В. И. О категориях дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты. Сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 1998. – С.185-197.
4. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: Учбовий посібник. 2001. – 290 с.
5. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Підручник для студентів ін-тів і фак. іноземної мови. – Харків : «Основа», 1993. – 255 с. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты: монография / В. С. Григорьева. – Тамбов: ТГТУ, 2007. – 288 с.

6. Brodmann L. Terminologische Untersuchung im Bereich der Fernwärmeversorgung. – Hamburg, 2007. – 136 S.
7. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. – Berlin: Akademie Verlag, 1987. – 308 S.
8. Krzysztof N. Fachterminologie als Mittel des Fachwissenstransfers – Hamburg, 2008. – 196 S.